

International
**SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL**

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:30
sssjournal.com

pp.455-466
ISSN:2587-1587

2019 / February / Şubat
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 26/12/2018 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 10/02/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 10.02.2019

GELİBOLU MEVLEVÎHANESİ'NDE YETİŞEN SABİR PARSA VE AHMED CELALEDDİN DEDE'NİN TÜRK DİN MÛSİKÎSİNE KATKILARI

SABİR PARSA'S, GROWING IN GELİBOLU MEVLEVÎ LODGE AND AHMED CELALEDDİN DEDE'S CONTRIBUTIONS TO TURKİSH RELIGIOUS MUSIC

Turgay PİŞKİN

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türk Din Mûsikîsi Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, trgneds44@hotmail.com, Ankara/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Alper AKDENİZ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvarı, aakdeniz@ybu.edu.tr, Ankara/TÜRKİYE

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1230>

Reference : Pişkin, T. & Akdeniz, A. (2019). "Gelibolu Mevlevîhanesi'nde Yetişen Sabir Parsa ve Ahmed Celaleddin Dede'nin Türk Din Mûsikîsine Katkıları", International Social Sciences Studies Journal, 5(30): 455-466.

ÖZ

Mevlâna'nın vermiş olduğu fikirler ve düşünceleri doğrultusunda Anadolu'da şekillenerek, Türk tarihinin en önemli kurumları haline gelen mevlevîhaneler, Türk toplumunu mevlevîlik tarikatı ile etkileyerek, şiirlerle mûsikîlerle ve çeşitli sanat dalları ile harmanlayıp, Osmanlı topraklarının her yöresinde asırlardır Türk kültürünün çok önemli merkezleri haline gelmiştir. Kültür tarihimizde, en müstesna yeri olan, arazi olarak Mevlevî dergâhları içinde en geniş yere sahip olan ve görkemli semâhanesiyle, eğittiği şâir, âlim, hattat ve mûsikîşinaslarla asitâne kabul edilen Gelibolu Mevlevîhanesi, bu merkezler arsında yerini almıştır. Makalenin konusunu, Gelibolu Mevlevîhanesi'nin ikinci şeyhi Sabir Parsa ve son şeyh olarak Galata Mevlevîhanesi'nde görev yapan Ahmed Celaleddin Dede oluşturuyor. Makalede Mevlevî kültürünün özelliklerini taşımış olan bu iki mûsikîşinas, Gelibolu'da Türk Mûsikîsine, edebi alanda Türk şiirine ve Türklerin örf, adet ve kültürüne yaptıkları katkılar, XIX.-XX. yüzyılın Türk tarihini ve mevlevîlik kültürünü açıklayan çok önemli bir kaynaktır. Yakın dönemdeki sosyal tarihimizi tanımak açısından, Ahmed Celaleddin Dede'nin yazmış olduğu Dîvanı, dönemin kültürel tarihini aydınlatan yönleriyle siyasal ve sosyal açıdan da büyük bir öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Gelibolu, Mevlevîhane, Mevlevîlik, Mûsikîşinas, Şâir.

ABSTRACT

Having been expanded and developed throughout Anatolia in line with the doctrines of Mevlâna Jalal-ud Din Rûmi, the Mevlâna Lodges have not become the most important institutions of the Turkish history, but also the most significant centers of the Turkish Culture for centuries from the Ottoman Era, as they have affected the Turkish community by the Mevlevî Sect characterized with the poems, music and other artistic works. Among such centers take place the Gallipoli Mevlâna Lodge which is adopted as the Dervish Monastery with its most exceptional nature in our cultural history, which is characterized with its vast land and glorious Semâhane as well as the scholars, poets, calligraphers and musicians educated trained therein. In this context, this article focuses on Sabir Parsa, the second sheikh of the Gallipoli Dervish Lodge, and Ahmed Celaleddin Dede, the last sheikh of the Galata Mevlevî Lodge. These two musicians molded by the Mevlevî Culture are very important references enlightening the 19th – 20th century Mevlevî culture and history through their contributions to the Turkish poem, Turkish music and Turkish culture in Gallipoli. The Dewan of Ahmed Celaleddin Dede is also of high importance to discover our recent social history based on the then social, historical and cultural history.

Keywords: Gallipoli, Mevlevî Lodge, Mevlevî Doctrine, Musician, Şâir.

1. GİRİŞ

Mevlâna, cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol, şefkat ve merhamette güneş gibi ol, başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol diyerek öğütlerde bulunmuştur. Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol, tevâzu ve alçak gönüllülükte toprak gibi ol, hoşgörülükte deniz gibi ol, ya olduğun gibi görün, ya görüdüğün gibi ol sözleriyle de Mevlâna Celaleddin Rûmi yaşamı boyunca Allah'a olan bağlılığı aramıştır. Eserlerinde, sohbetlerinde bu ilâhî bağlılığı anlatmış, insan sevgisinin ve hoşgörüsünün öneminden bahsetmiş, etrafındaki insanlarla yaptığı konuşmaları, sohbetleri ve öğütleri kulaktan kulağa yayılarak geniş kitlelere kadar ulaşmasını sağlamıştır. Mevlâna, herhangi bir konuda kuralı olmayan, ilkesi olmayan, amaçsızca yapılan çalışmalardan ötürü kurumsallaşma ihtiyacı duyulmayan bir dönemde yaşadığından, fikirlerini, düşüncelerini belli bir sisteme bağlı olarak değil etrafındaki kişileri etkileyerek dile getirmiştir.¹ Düşünce adamı, fikir adamı ve şâir Mevlâna Celaleddin Rûmi, belli bir prensip içerisinde olmadan çevresindekileri etkileme usûlü ile mevlevîliğin tohumlarının atılmasına sebep olmuştur.

Mevlâna'nın gerçek aşkına, Allah'a olan aşkına kavuşacağı zamanına, “dügün günü, gelin semâ gecesi anlamına gelen Şeb-i Arus” denmiştir. Ölümünden sonra onun düşüncelerini, öğretilerini, insanlığa aktarmak için oğlu Sultan Veled tarafından mevlevîlik kurulmuş ve ilerleyen yıllarda tören niteliği taşımaya Şeb-i Arus'ta ney, kudüm ve buna benzer çalgılar eşliğinde “semâ” gösterileri yapılmaya başlanmıştır. Müziğin duyuluşu manasına gelen semâ geleneğinde, ney sesinin ruhu etkilemesinden dolayı kutsal bir çalgı olduğu ve Mevlâna'nın görüşüne göre Allah'a duyulan aşkın ney ile etrafa yayıldığı bilinci oluşmuştur.² Ney, kamıştan olup çıkardığı sesin âşıkane bir ses vermesinden dolayı dinleyenleri etkisi altına alan, Anadolu'nun bazı yerlerinde kargı olarak adlandırılan ve tarihine bakıldığında Sümerler'e kadar uzanan geçmiş ile özellikle Türk Din Müsîkîsi alanında önemli bir yeri olan nefesli bir çalgıdır.

XIII. yüzyıl ve XIX. yüzyıl boyunca yayılmasını sürdüren mevlevîhaneler, Konya'dan başlayıp zaman içerisinde Osmanlı topraklarının tümüne yayılmıştır. Kurulan ilk mevlevî tekkesi ise asitâne-î aliyye adıyla bilinen Mevlâna Dergâhıdır.³ Peşrevlerin, ilâhilerin, şugl ve buna benzer eserlerin icralarında cami ve tekkeler dinî müsîkîde önemli mekânlar olarak kullanılmıştır.⁴ Osmanlılarda toplam 13 adet asitâne kurulmuştur. Asitâne olma ve derviş yetiştirme özelliği bakımından mevlevîhaneler arasında, Gelibolu Mevlevîhanesi tarih içinde mimari yapısıyla ve yetiştirdiği önemli müsîkîşinaslarla da önemli bir konuma ulaşmıştır.

Mevlâna, en büyük ve en ünlü eseri mesnevîsinde, dünyada maddi anlamda mutluluğu ve rahata ermeyi bulamayan bir arayışa giren insanlara verdiği hayat dersleriyle, iç huzurunu bulmasına yol gösterdiğine inanılmaktadır. Mevlâna'nın XIII. yüzyılda yazmaya başladığı mesnevî, Osmanlı topraklarında yayıldıktan sonra XX. yüzyılın başlarında İngiltere'de ingilizceye çevrilerek önce Avrupa'da daha sonrada Amerika'da yayılarak büyük ve geniş kitlelere ulaşmıştır.⁵ Böylece mevlevîlik kültürü de yavaş yavaş tüm dünyaya yayılarak toplumun ilgisini çekmiştir.

Bu makalenin amacı, Sabir Parsa ve Ahmed Celaleddin Dede tarafından, Hz. Mevlâna'nın fikirlerini, görüşlerini, duygularını, insanlığa anlatmak istediği ilâhî aşkı, kendilerine örnek alıp, onun yolundan giderek yaptıkları hizmetlerle mevlevîliğe yaptıkları katkıları anlatmaktır. Mevlevîliğin yanı sıra Türk Müsîkîsi, edebiyatı, kültür ve sanatına da değinerek bırakmış oldukları eserleri anlatmaktır. Şeyhi oldukları mevlevîhanelerde görevleri ve işleri bakımından mevlevîhaneleriyle sınırlı olmayıp yaşadıkları bölgelerin sanatsal, kültürel, sosyal ve siyasal alanlarını nasıl canlandırdıklarını mevlevîliğin kültürünü, özelliklerini günümüze kadar nasıl yansıdığını açıklamaktır. Gelibolu Mevlevîhanesi'nde yetişip tarihi açıdan Türk Müsîkîsi'ne önemli kaynak olan Sabir Parsa ve Ahmed Celaleddin Dede'nin şâirliği, müsîkîşinaslığı ve mevlevîliği ile ilgili özelliklerini, yapmış oldukları çalışmaları anlatmaktır.

1.1. Yöntem

Çalışma Gelibolu Mevlevîhanesi'nde XIII. ve XIX. yüzyıllar arasında yaşamış olan Sabir Parsa ve Ahmed Celaleddin Dede'nin günümüze ulaşan eserleri ve bu konu ile ilgili kaynaklar ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın verileri, mevlevîliğin doğuşu, özellikleri ile Gelibolu Mevlevîhanesi'nin kuruluşu, mimari özellikleri ve Sabir Parsa ile Ahmed Celaleddin Dede'nin yaşadığı dönem, hayatları, müsîkî alanında

¹ Lütfiye Akdemir, *Mevlevîlikteki Çile Olgusunun Fizyolojik Ve Psikolojik Boyutları*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, Konya, s. 5-6.

² Cenk Güray, Semâ'dan Semâ'ya Bir Sonsuz Devir, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 56, 2010, s. 133.

³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul, İnkılap Kitâbevi, 1983.

⁴ Fatih Koca, Amasya Müsîkî Cemiyeti Ve Büyükağa Medresesi'nin Amasya Dinî Müsîkîsine Katkısı, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(6), 2016, s. 127-128.

⁵ Nuri Şimşekler, *Mevlâna'dan Mevlâ'ya Ulaşanlar (Yurtdışındaki Yabancı Mevleviler)*, 2012, Konya, 5.

yapmış oldukları eserler ve bu eserler hakkında günümüze ulaşan yazılı kaynaklar, belgeler, o yörede yaşamış kişilerden elde edinilen bilgiler ışığında toplanmıştır. Ayrıca elektronik ortamdaki bilgilerde taranarak elde edilen sonuç, konu bütünlüğüne uygun olarak tasnif edilmiştir.

Araştırmada, Gelibolu Mevlevîhanesi'nde yetişen Sabir Parsa ve Ahmed Celaleddin Dede'nin mûsikîye katkıları konu edilmiştir. Konu ile ilgili uluslararası platformda çalışılmış makale, tez ve kitaplar, Ankara Türk Tarih Kurumu, Milli Kütüphane, TRT Ankara Radyosu Müdürlüğü, bazı üniversite kütüphaneleri ile elektronik ortamdaki web sitelerinden faydalanılarak temin edilmiştir. Bu kaynakların içerikleri incelenerek elde edinilen bilgiler doğrultusunda konu ile ilgili alt başlıklar oluşturulmuştur.

2. MEVLEVÎLİK VE ÖZELLİKLERİ

2.1. Kuruluşu

Ahiret yolculuğunu Allah'a bağlılık anlamıyla, sevgiliye ulaşma günü kabul eden Mevlâna'nın bu dünyadan ebediyete gidip, sonsuzlukta doğmasına inananlar, onun yolundan gidenler, görüş ve fikirlerini benimseyenler başta oğlu olmak üzere Sultan Veled, Çelebi Hüsameddin ve diğerleri çok büyük acılar içinde kaldılar.

Mevlâna Celaleddin Rûmi'nin düşünceleri, görüşleri, yaşam biçimi ve fikirleri kurumsallaşmış, asırlar boyu tüm insanlığa uzanan bir sistem haline gelmesi için bir elin uzanması gerekiyordu. Doğruluğuyla, dürüstlüğüyle, sevgiyle, hoşgörüsüyle, iyiliğiyle ve güzel ahlakıyla insanlığı İslâm'a çağıran bir gönül...

Hz. Muhammed'in (S.A.V) insanlığın tamamına umutsuzluğa kapılmaması gerektiğini anlatan çağrısını, asırlar önce Mevlâna'da tekrarlamıştır.

Mevlevîlik Tarikatı'nın temeli, Çelebi Hüsameddin döneminden başlanılarak, Sultan Veled ve oğlu Ulu Arif Çelebi zamanında Mevlâna sevenleri tarafından atılmış ve sistemi oluşturulmuştur. Belli başlı yerlerde tekkeler kurup, vakıflar sağlayarak, insanların gönüllerinde yer edinmişlerdir. Bu tarikatın düşünce yapısının farklı olmasından dolayı, Mevlâna'nın çevresinde kurulmuştur.

Mevlâna Celaleddin Rûmi'nin vefatından sonra oğlu Sultan Veled, babasının düşüncelerini sistemsel bir hale getirerek ve tarikatın yapısını da yeniden ele alarak, mevlevîliğin kurucusu ve piri sayılmaktadır.⁶ İlk ermiş olanlar, erenler kendi aralarında toplantılar yaparak Kur'an'ı Kerim okumuşlar ve dinî bilgileri özellikle Allah ve peygamber sevgisi, âhiret ve ölüm gibi konuları içeren konuşmalar yaparlarmış. Bu toplantılarda farklı makamlarda manzûmeler okuyarak üzerlerinde etki edecek duygularla coşku meydana getirirlerdi. Yapılan bu tür toplantılara semâ meclisi adı verilir.⁷ Sultan Veled, çeşitli kurallar ve kaideler getirerek semâ meclislerini idaresinde ve yönetiminde bulunarak mevlevîlik ile mevlevî büyüklerinin önemini, yüceliğini dile getirerek onları sonsuzlaştırmıştır.⁸ Sultan Veled Osmanlı Devleti'

nin dört bir yanına gönderdiği dervişleri ve halifeleriyle mevlevîliğin yayılmasını sağlamıştır.

2.2. Çile Sistemi ve Özellikleri

Çile, haksızlık yapmak, insanları aldatmak, hilekârlık yapmak, zulüm etmek, yalnız kendi menfaatlerini düşünmek, yalan söylemek gibi kötü davranışlardan uzaklaşabilmektir. Yani ruhun temizliğe ulaşabilmesi için bedensel olarak nefsinin arzuladığı isteklerinden kurtulabilmek adına beslenmesinde uyguladığı sınırlama ile mahrumiyet süresi mânâsına gelmektedir. Çile yerine bazı tarikatlar kırk anlamını ifade eden erbaîn kelimesini kullanmışlardır. İnsanın isyan etmekten kaçınarak Allah'a daim olarak itaat etmesi, kalbinin huzura ermesi, nefsinin terbiye etmesi, bedenini disiplin altına sokması, ruhunu temizlemesi, halktan uzak kalıp olgunlaşmayı elde etmesi gibi farklı bir ahlâkî ve tasavvufî amaçlar için yapılan sistemdir.⁹ Mânevi bir sistem olarak, mevlevîlik tarikatına yeni katılan acemiler bin bir gün süren eğitim sürecinden geçerlerdi. Mevlevî olma yolunda kararını veren çocukluk çağından çıkmış kişilere, ailesinden izin istenirdi. Genç yaştaki bu kişilere mevlevîlik yolunun zorlukları hakkında bilgiler verilir, ısrarcı olup kabul edilirse, "matbah" adındaki eğitimin ilk terbiye yerinde, içeri girince kapının hemen kenarında duran sol taraftaki postta, üç gün kalmak sureti ile oturtulurdu. Üç gün boyunca iki dizinin üstünde başı öne doğru eğik olarak oturan çilekeş denilen aday, orada yapılan işleri seyrederek, herhangi bir mecburiyeti olmadıkça

⁶ Mustafa Özçelik, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi'nde Mevlâna, Mevlevîler ve Mevlevîhaneler*, Konya, 2012, Rûmi Yayınları 4.

⁷ Hasan Kâmil Yılmaz, *Ayin ve Semâ, Altınoluk Dergisi*, 109, 1985, s. 32.

⁸ Veyis Değirmençay, *Sultan Veled'in Anadolu Selçuklu Devlet Adamları ve Diğer İleri Gelenleri Methi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 52, 2014, s. 16-20.

⁹ Kasım Kocaman, *Tasavvuf'ta İnsanın Eğitim Sürecinde Aşılması Gereken Engel: Dünya, İslâm Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)*, 1(4), 2016, s. 561-588.

konuşmasına izin verilmez ve zorunlu olmadığı süreçte posttan kalkamaz hiç bir yere gidemezdi. Üçüncü günün sonunda ise huzura çıkar, kararlı olduğunu belirtirse, geldiği elbisesiyle on sekiz gün oradaki getir ve götür işlerini yapardı. On sekiz gün bitiminde çilekeşe artık mevlevîlere ait özel kıyafetleri verilip giydirilir ve çilesi başlamış olurdu.¹⁰ Allah yolunda belli bir kemâle ulaşana kadar zorluklar içerisinde birçok sıkıntıya maruz kalırdı.

Çileye girenlere çeşitli görevler verilerek günlük olarak yapılması gereken şahsi temizliğinin dışında çevreyi silip süpürerek temiz tutmak, birikmiş çamaşırları yıkamak, odun taşımak, yemek için alışveriş yapmak gibi işler yaparlardı. Bunun yanında mutlaka mesnevî okur, semâ meşk eder, kabiliyetli ise ney, kudüm gibi enstrümanları icra eder, âyin okumak gibi mûsikî ile veya minyatür, hat sanatı, tezhip sanatı gibi güzel sanatlarla da uğraşırlardı. Meşklere, çilekeşliğini bitirmiş çilesini doldurmuş, hücre sahibi olmuş “dede” nezâret ederdi.¹¹ Halvethâne de denilen Çilehânedede çilesini tamamlayana çilekeş, çilesini yarım bırakana da çileşiken denirdi.

Çilesini bitiren dervişler için çeşitli merasimler yapıp ardından meydancı dede tarafından üç gün boyunca hücreye yerleştirilirdi. İlk gece dedeler namaz sonrası, birbirinden farklı olarak imkânları doğrultusunda aldıkları armağanlarla dervişi ziyaret eder ve sohbetle bulunurlardı; üç gün süre sonunda meydancı, dervişin hücreğine giderek destur isteyerek izin isterdi. “Hu” sesini duyunca “giriş hücren küşad olacak” deyip, perdeleri açarak, derviş tekkenin şeyhine götürülürdü. Şeyh dervişe biat telkininde bulunurken biata yetini (el-Feth 48/10) okunurdu. Son olarak derviş sikkesi giyebilmek için on sekiz günlük hücre çilesi çektilirip, imtihandan geçtikten sonra önceden verilmiş olan muvakkat sikkesi geri alınarak 1001 günlük çilesi tamamlanmış olunurdu. Böylece dervişlik ve dedelik ünvanını hak etmiş olurdu.¹² Mevlevîlik tarikatında dervişlik ve dedelik ünvanı alabilmek için töre gereği yapılması gereken kurallara uyulup, kanunda belirlenmiş davranış biçimlerine göre hareket edilirdi.

2.3. Mevlevîlik ve Mevlâna

Âşk üstadı, âşk pîri olarak seçilmiş insan olmanın yolunun âşkını seçmekten geçtiğini vurgulayan Mevlâna, mevlevîliğin temelini tamamen hoşgörüye dayanan sevgi üzerine kurulduğunu dile getirmiştir. Bu sevgiyi ve bu sevgiden söz edebilmeyi Yaradan’ın yarattıklarını görüp O’na gönülden bağlanıp, O’na âşık olmaktan geçtiğini belirtir Mevlâna.¹³ Mevlevîlik, başta mûsikî ve şiir olmak üzere güzel sanatlara yeteneği olan insanlara sanat alanında imkân hazırlamış, büyük halk kitlesinin kalbi ve ahlâki terbiyesine yön vermiş, düşünce dünyasına ışık tutarak, izlenecek yolu yönlendirip, ruh vermiştir. Mevlevîlik olmaması durumunda, sanatımızda ruh, dilimizde nezaket, şiirlerimizde zarafet, mûsikîmizde haşmet, gönüllerimizde muhabbet bugün ki gibi olmayacaktı.

Tasavvuf kültürü bizim toplumumuzda sadece dinî hayatın deruni boyutuyla sınırlı kalmamıştır. Dergâh terbiyesinin temel hedefi insan-ı kâmil yetiştirmektir.¹⁴ Ahlak ilmi olarak tasavvuf, kalbin ruhu temizlemesi ve yön vermesiyle kemâle erer.

Kendi bedeninden vazgeçerek Rabbine sonsuz olarak; yani Allah’a gönülden bağlanmak Allah’a yaklaşan en kısa yoldur. Gönülünü Allah’a bağlamış olan insanın öz varlığı kalmamıştır. Her zerresine kadar Allah’ı işleyen insan, nefesine uyup başkasına zarar verecek kötü işler yapmaya yeltenmez. Ahlak olarak tamamen Allah’a kendini adamıştır. Hz. Muhammed (S.A.V) ve Mevlâna Celaleddin Rûmi bu özellikleriyle bize örnek olmuşlardır. Mevlâna dünyaya sığmayan sınırsız bir varlıktır. İyiyi, doğruyu, güzeli, aşkı, hakîkati arayanlara haber veren ilahî sestir. Zulme uğrayanlara teselli veren Rahmâni sestir. Şifa veren devâlî bir nefestir. İnsana insanlığı öğretendir. Tüm dünyanın insanın emrine verildiğini, her şeyin insanda olduğunu öğretendir. Âşkın efendisi ve Yaradan’ın âşığıdır, âşkla yok olmuştur. Mevlâna bizzat âşktır, ermiş, eren ve yüce bir üstattır. Bir hayat düzeninin yanı sıra tek başına bir sistemdir. Güzeli, ahlakı, bilimi, ilmi, iyi olmayı, hikmeti, sevgiyi, aklı, tavrı, idraki, davranışları ve her şeyi ile yüceliği öğreten bir hal abidesidir. Peygamber’in gerçek temsilcisi, aşkın ve aklın en yüksek ögesi ve gerçeğidir. Âşkın nasıl olduğunu, ne olduğunu soranlara kendisi gibi olmaları gerektiğini buyurmuştur.¹⁵ İslâm âlimlerinin fikirlerini ve sistematik çalışmalarını, dinî inançlarını akıl, ruh ve sevgi bloğu çerçevesinde sunmuştur. Düşüncelerinde ve fikirlerinde yepyeni bir mesaj vererek insanlığa, akıl yolunda heyecan katıp ahlak, din ve ilime yön

¹⁰ Ahmet Şahin Ak, *Türk Din Müsikisi Cami ve Tekke Musikisi*, 2017, Ankara: Akçağ Yayınlar 5.

¹¹ Hakan Kılınçarslan, *Dede Efendi'nin Hüzzam Mevlevî Âyininin Makâm, Usûl Ve Ezgisel Yönden İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006.

¹² Seçuk Eraydın, *Çile*, TDV İslam Ansiklopedisi, 1993, (c. 08, s. 316).

¹³ Celalettin Aksu, *Katre-i Âşk*, İstanbul: Mola Kitapevi, 2012, s. 10-85.

¹⁴ Mustafa Kara, Doğumunun 800. Yılında Mevlâna ve Mevlevîlik, *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2006, 15(1), s. 1-22.

¹⁵ Aksu, a.g.e., s. 32.

veren Mevlâna Celaleddin Rûmi, üstün bir yüce varlık, Allah'a uzanan bir ışık, manevi olarak bir güneştir. Sevgi, âşk, birlik ve beraberlik insanlığa verdiği en büyük mesajdır.

2.4. Mevlevîlikte Sanat

Mevlâna'nın, sanat ve din âlimliği ile mûsikîye değer vererek yüceltici, yükseltici fikir ve görüşleri vardı. Makâsidü'l Elhan adıyla Meraga'lı Abdülkadir eserinde İslam Dinî'nin mûsikî ve raksla ilgili ilk belgelerinin olduğu, X. yüzyılda semâ kaynaklarına rastlandığı bilinmektedir. Mevlâna'nın mevlevîlikte mûsikî ve semâyaya verdiği önem ile huyu ve davranış biçimini devam ettirmesi, mûsikînin bir sanat haline gelmesine vesile olmuştur. Sofiyane iç dünyasını, mûsikî, şiir, semâ gibi üç güzel sanatın büyüklüğünde ve mukaddesliğinde eritmiştir. Özellikle mûsikîyi ilahi bir anlayışla, düşünüşle ve sezgiyle Elest Bezmi'nin âvâzesi diye açıklamıştır. Mevlevîhaneler, eğitimde maneviyatın yanı sıra o dönemin güzel sanatlar fakülteleri veya konservatuarlarıydılar. Mevlevîlerde semâ, mûsikî eşliğinde icra edilmiştir ve makâmlardan mevlevî âyinleri bestelenmiştir. Şeriat, tarikat, hakikat ve marifet olarak dört bölümden düzenlenen semâ merâsimine, mevlevî mukâbelesi denilmektedir. Mevlevîhanelerde kuramsal ve pratik olarak mûsikî dersleri verilmiş, bu sebeple de Türk Mûsikîsi'nin çok önemli bestekârları yetişmiştir. Mevlevîhanelerde verilen eğitimin sonucunda nota mecmuaları tertip edilerek, eserlerin gelecek dönemlere ulaşması sağlanmıştır. Mevlevîler mûsikîyi çeşitli hareketlerle ve ifadelerle zenginleştirmeye çalışmışlar, semâdaki unsurlara ve mûsikîye bir anlam yüklemişler, bununla birlikte özellikle ney, rebab ve kudûm, mevlevîhanelerin önemli enstrümanları olmuştur. Şeyh olarak bildiğimiz birçok mûsikîşinas çalgı aleti icracısıdır. Mûsikî tarihimizdeki bazı büyük bestekârlar; mevlevî şeyhleri ve mevlevîler ile dostluklar kurmuşlardır. Mevlevîliğin mûsikî üzerinde tesiri o kadar etkili ki, Türk Din Mûsikîsi mevlevîhanelerde oluşmaya başlamış ve gelişmiştir denilebilir. Dîvan edebiyatımızda Esrar Dede, Nâbi, Nefî, Neşâti, Fasih Ahmed Dede, Şeyh Gâlib gibi büyük şâirler, mevlevîdirler.¹⁶ İnançla, imanla, güzel sanatların vermiş olduğu kültürle ve engin bir hoşgörüyüyle mevlevîlik, aslında gidilen bir yoldur. Sanat; mûsikîşinaslarla, sanatçılarla varılan bir gönül kaynağıdır.

3. GELİBOLU MEVLEVÎHANESİ'NİN TARİHÇESİ VE KURULUŞU

Gelibolu Mevlevîhanesi'nin XVII. yüzyıl başlarında inşasına başlandığı, kuruluş tarihinin kesin olarak bilinmediği, ancak Kara Hasan Ağa'nın oğlu Ağazâde Mehmet Hakiki Dede'nin ve dervişlerin çabalarıyla Hamzabey Koyu yakınlarında kurulduğu bilinmektedir. Ağazâde Mehmet Hakiki Dede, mevlevîhanenin banisi ve ilk postnişini yeniçeri ağalarındandır. XVII. yüzyılda Gelibolu nüfusunun şehre göre normal, ekonomisinin ise çok iyi olduğu bir dönemdir.¹⁷ O dönemde Evliya Çelebi seyahatnamesinde Gelibolu'da çok sayıda derviş tekkesinin olduğunu fakat içlerinde en bakımlısının ve süslüsünün Mevlâna'nın asitâne tekkesinin olduğu ve diğerlerine benzemediğini ifade etmiş, külliye 70-80 derviş hücre, semâhane ve hizmet bölümlerinden oluştuğu belirtmiştir.

Büyüklüğü açısından, görünüş açısından ve mekânsal açıdan bakıldığında Gelibolu Mevlevîhane'si Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün dergâhları arasında önemli bir yeri vardır. Semâhanesinin gösterişli ve görkemli olmasının yanında dinî toplantılara gelen topluluğa iç mekânın mihrabıyla, minberiyle, mesnevîhan kürsüsüyle ve diğer özellikleriyle göz alıcı bir dolgunluğa sahip olarak farklılığı mimari açıdan çok önemlidir. Dergâh olarak ise 1908'li yılların başlarında yapılan tamir ve onarım sonrası Konya'daki merkezden sonra ikinci önemli dergâh olduğu kabul edilmiştir. Galata Mevlevîhanesi ile plan kurgusunun benzerlikleri açısından Gelibolu Mevlevîhanesi ile ortak özellikleri taşıdığı kaynaklarda belirtilmiştir. Bu mevlevîhanelerin semâhanesi dikkörtgen planlı ve küp şeklinde olarak inşaatı yapılmış, üzerleri kiremit çatıyla kaplanmıştır. Mevlevîhane'lerin semâ meydanları da çokgen formundadır.¹⁸ Gelibolu Mevlevîhanesi bazı kaynaklarda başta İstanbul olmak üzere Manisa Mevlevîhanesi'nden sonra üçüncü önemli mevlevîhane olarak belirtilmiştir.

Tahmini olarak 400 senelik varlığı olduğu düşünülen Gelibolu Mevlevîhanesi yakın bir geçmişe kadar faaliyet göstermiş, 1. Dünya Savaşı sırasında cephanelik olarak kullanılarak kapatılmıştır. Askeri bölgenin içerisinde uzunca bir zaman kaldıktan sonra ise 1994 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından satın alınmış, tamiri ve onarımı yapılmaya başlanmıştır. 17 Eylül 2005 yılında resmi olarak tamamen ziyarete açılmıştır. Gelibolu Mevlevîhanesi on beş mevlevî asitânesi içinde, hem en geniş araziye, hem de en büyük ve haşmetli semâhaneye sahip olanıdır. Binalarından bugüne kalanlar, Hamzakoy'daki askeri bölge içinde

¹⁶ Tunca Yüksel, *Âyin-i Şeriflerde Son Yürük Semaillerin Ezgisel ve Biçimsel Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2001.

¹⁷ Deniz Demirarslan, *Mekân Tasarım Özellikleri Açısından Gelibolu Mevlevîhanesi*, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2014, s. 43-67.

¹⁸ Demirarslan, a.g.e., s. 52.

ve deniz kenarına yakın alanda bulunan semâhane-türbe binası ile taç kapıdan ibarettir.¹⁹ Gelibolu Mevlevîhanesi, arazisi, asitânesi ve semâhanesiyle dünyanın en büyük mevlvîhanesi olma özelliğini taşımaktadır.

4. SABİR PARSA

Sabir, Sabir Parsa, Sabir Muhammed Parsa Efendi, Parsa Muhammed Efendi, Ağa-zade Sabir Parsa Muhammed Efendi, Dede Sabir Parsa, Parsa Sabir Muhammed Dede gibi lakaplarla anılır, Gelibolu'lu Mustafa Efendi'nin oğludur, amcası Gelibolu'nun ileri gelen şâirlerinden ve ulu, büyük mevlvîlerinden Ağazâde Muhammed Dede'dir.²⁰ Mustafa Efendi de mevlvîhanenin banisi ve ilk postnişini olarak yeniçeri ağalığından emekli olan Kara Hasan Ağa'nın oğludur ve yeniçeri askeridir. Sabir Parsa'nın gerçek isminin Muhammed olduğu bazı kaynaklarda geçmektedir. Mevlvî Dergâhı Şeyhi Ağazâde Mehmet Efendi'nin kardeşidir.²¹ Soy olarak geniş bir aile olan bu sülale Ağazâde lakabını, Ağazâde Muhammed Dede'den alındığı tahmin edilmektedir.

Şâir olan Sabir Parsa'nın, araştırmalara göre doğum tarihi net olarak bilinmemektedir. Eğitimi; ilmi konularda belli bir tecrübeye sahip olan âlimliği ile bilinen faziletli ve erdemli bir kişiliğe sahip olan amcası Ağazâde Muhammed Dede'den almış ve yine Ağazâde Muhammed Dede'nin varlığı ile mevlvîlik tarikatına katılmıştır. Erdemliğinin yanı sıra etkin bir kişiliği olan ve etrafında saygınlığı ile tanınan Ağazâde Muhammed Dede, Gelibolu Mevlevîhanesi'nin yapılmasında etkin bir rol oynamıştır. H.1063/M.1652-53 yılında amcasının vefat etmesi üzerine, Sabir Parsa onun yerine Gelibolu Mevlevîhanesi'nin şeyhi olmuştur.²² Sabir Parsa Gelibolu Mevlevîhanesi'nin 2. şeyhi olarak görevine başlamıştır.

Semâ âyinlerinin yasaklanmaya başladığı 1665 yılında Sabir Parsa, Şeyhülislam Minkar'î-zâde Efendi'nin etkisiyle şeyhliği bırakıp medreselerde ders vermeye başlamış, Kalender Mahmud Dede'nin yerine geçmesine vesile olmuş, kendisi de mollalık mesleğini kabul etmiştir.²³ Mollalık mesleğini kabul eden Sabir Parsa ile Minkar'î-zâde Efendi, mevlvî kaynaklarında eleştirilere maruz kalmışlardır. Sabir Parsa Vakayî'u'l-Fuzala'ya göre 1665 yılından itibaren çeşitli medreselerde müderrislik yapmaya başlamıştır. İlk dersi öncelikle kendi memleketi olan Gelibolu'da 1665 yılında, Muhammed Efendi Medresesi'nde vermiş ve müderrisliğe başlamıştır. Yine 1665 yılında hicri takviminin 5. ayına denk gelen Cemaziyülevvel ayında Edirne'de Eminiye Medresesinde Murtaza Efendi'nin yerine ders vermiştir. 1667 yılının 7. ayında yani Recep ayında İstanbul'a giderek Cami-î Atik medresesinde Taci İbrahim Efendi'nin yerine müderrislik yapmıştır. Bosna kadısı olan Muhtarî Mustafa, yerini 1669 yılının 11. ayı Zilkade ayında Sabir Parsa'ya bırakmıştır. Bir yıl Bosna'da görev yaptıktan sonra 1670 yılının Zilkade ayında Bosna'dan ayrılmıştır. 1671 yılının 6. ayı Cemaziyülahir ayında Bulgaristan'ın Sofya şehrine giderek Sahafşeyhi-zade Abdîbaki Efendi'nin yerine kadılık görevinde bulunmuştur. 1674 yılının 10. ayı Şevval ayında Sofya'da görevine son verilmiştir. 1676 yılının 9. ayı Ramazan ayında yine Bulgaristan'ın Filibe şehrine kadı olmuştur. 1679 yılının 3. ayı Rebiyülevvel ayında bu görevinden ayrılıp tekrar memleketi Gelibolu'ya dönmüştür. 14 yılını müderrislik ve kadılık yaparak geçiren Sabir Parsa, tekrar mevlvîhanesinin şeyhi olmuştur. Fakat Sabir Parsa'nın Gelibolu Mevlevîhanesi'ndeki bu ikinci şeyhliğinde fazla uzun süre görev yapamamıştır. Çünkü 1680 yılında vefat etmiştir. Yazıcı-zâde Mehmed Efendi'nin mezarı civarına defnedilmiştir.²⁴ Şâirin vefat tarihi ile ilgili olarak bazı kaynaklar 1680, bazı kaynaklar ise 1690 yılı olduğunu belirtmektedir.

Sabir Parsa'nın mevlvîhanede şeyhliği bırakıp müderrislik ve kadılığa geçmesi, geçmişten beri var olan İslam kültüründe tekke medrese eğitimi açısından ters bir örnek olmuştur. Kültür ve eğitim açısından bir çatışmaya sebep olmuştur. Medresenin büyük bir âliminin, tekkenin şeyhine bağlanması onun öğretilerini yaymaya çalışarak mürit olması daha önceden de görülmüştür. Mevlâna mevlvîliğinin kurucusu olarak buna misaldir. Devletin tekke ve zaviyelere karşı olumsuz tavır içinde olması ve semâ âyininin yasaklanması şâirin kişiliğinde bilimin, tasavvuftan daha ağır bir düşüncesine işaret olabilir. Sabir Parsa'nın, divanında, amcası Ağazâde Muhammed Dede'nin gazelindeki şiirlerinde, tasavvufun etkisinden çok, bilimin hâkimliğinin üstünlüğü görülmektedir. Şâirin mantık kitabı yazması ve klâsik şiirimizde pek alışılmadık bir tarzda mantık terimlerini kullanması onda ilmin daha önemli olduğunu gösterir.²⁵ Farsça şiirlerinde

¹⁹ Feridun Emecen, *Gelibolu Mevlevîhanesi*, TDV İslam Ansiklopedisi, 1993, c. 14, s. 16.

²⁰ Kazım Yoldaş, *XVII. Yüzyıl Mevlvî Şâirlerinden Sabir Parsa*, İstanbul: İlmî Araştırmalar, 2003, s. 125-134.

²¹ Avni Erdemir, *Anadolu Sahası Müsikişinası Divan Şâirleri*, Türk Sanat ve Eğitimi Vakfı (TÜSAV) Yayınları: 1, 1.bs., 1999, s. 391.

²² Gülgün Erişen Yazıcı, 1. bs., *Gelibolu Mevlevîhanesi ve Gelibolu'da Mevlvîlik*, Çanakkale: Çanakkale Kitaplığı Akademi Yayın 4,2009,s.39-49.

²³ Yoldaş, a.g.e., s. 126.

²⁴ A.e., s. 128.

²⁵ A.e., s. 129.

Urfi'den etkilenerek, Urfi'yi üstat kabul etmiştir.²⁶ Mevlâna'nın yazmış olduğu Farsça şiirlerinin de etkisinde kalmıştır. Ayrıca hat sanatıyla da ilgilenildiği şiirlerinde görülmektedir.

Sabir Parsa Sebk-î Hindi denilen Hint tarzı şiirlerin tesirinde kalmıştır. Üslûbunda ve cümlelerinde yaşadığı dönemin etkisinde olduğu görülmüştür. Şeyhülislam Minkari-zade, Sabir Parsa'ya dostluğuyla bilinmektedir. Şeyhülislam Minkari-zade aynı dönemde, Sebk-î Hindi olarak bilinen Urfi'nin çalışmalarından etkilenen, şiirlerini açıklamaya, yorumlamaya çalışan edebiyat alandaki bir grubun önde gelen şâiridir. Neşâti de Edirne Mevlevîhanesi şeyhliğini yapmış ve Sebk-î Hindi etkisinde kalmıştır. Hem mevlevî şeyhi olan Sabir Parsa hem de Edirne Mevlevîhanesi şeyhi Neşâti, Ağazâde Muhammed Efendi'nin kültür çevresinde, terbiyesinden ve eğitiminden ders alarak yetişmişlerdir.²⁷ Bu yetiştirilme tarzı Sabir Parsa'nın Sebk-î Hindi'ye yatkınlığının ve aşına olduğunun göstergesidir. Bu şiir türünün kapalı anlatımı, abartılı olması, tasavvufi yönü, hayalciliğe dayanması belli başlı özellikleri arasındadır.

Sabir Parsa şâirlik, mûsikî ve hat sanatıyla da ilgilenmiş, bilimsel ve erdemli olarak, nazım ve nesirde büyük birikimi ve toplumda kabullenmiş bir dereceye çıkmış yazılı ve sözlü anlatımları ile anlayışlı, hoş sohbet, erdemli ve hünerli, Türkçe, Arapça ve Farsça konuşabilen, yetenekli bir kişiliğe sahiptir. XVII. yüzyılın sonlarında hayatta olan Sabir Parsa, bulunduğu dönemde kültürel alanda ve sanat alanında kurumsallaşmış merkez haline gelen mevlevîhanede yetişmiş, tasavvufi terbiye ile iyi bir eğitim görmüş, ilim yönü ile ağırlığı olan şâir ve mûsikîşinastır.

4.1 Şiirleri ve Sanat Eserleri

4.1.1. Divân

Divân Sabir Parsa'nın en önemli eseridir. İstanbul Kütüphanelerinde Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nda Sabir Parsa Divanı'nın üç nüshasından söz edilir. Milli Kütüphane'nin mikrofilm arşivindeki belgelere göre ise, sekiz nüshasının olduğu, ancak bu mikrofilmler incelediğinde sehven yanlış kaydedildiği görülür ve beş nüshası bulunmaktadır.

Sabir Parsa'nın Divanı; 7 kaside, 216 gazel, 11 tarih, 7 kıt'a, 3 musammat, 59 rubai ve 18 matlanın toplamından oluşmaktadır.²⁸ Farsça ve Arapça olarak yazılanlar da vardır. Farsça olarak kaleme alınanlar 1 kaside, 39 gazel, 1 tarih, 2 rubai ve 1 matlasıdır. Arapça olarak kaleme alınanlar ise 1 kıt'a ve 1 tarihidir. 1675 yılında Padişah IV. Mehmet'in kızı Hatice Sultan ile Musahip Mustafa Paşa'nın Edirne'de yapılan, 14 güne kadar süren ve Osmanlı tarihinin en büyük şenliklerinden biri sayılan, tiyatroya benzer eğlenceler düzenlenerek ve ziyafetler verilerek yapılan düğünü, Matla'ı ile başlayan kasidesinin, konusu olmuştur. Yazmış olduğu tarih manzumelerinin sırası şöyledir; Sultan IV. Mehmed'in oğlu 1664 yılında şehzade Mustafa'nın doğumu ile Uyvar Kalesi'nin fethi. 1668-1669 yıllarında Tarih-i Şeyhülislam şoden, 1669 yılında Veziriazam Fazıl Ahmet Paşa'nın Kandiye Kalesi'ni fethi. 1670 yılında Şehzade Mustafa'nın sünnet düğünü. 1672-1673 yıllarında Lehistan seferi ve 1678 yılında Çehrin Kalesi'ni fetih eden tüm hadiseler Merzifonlu Kara Mustafa Paşa hakkındadır. 1658-1659 yıllarında ola büyük bir depremle ilgili ilerleyen yıllarda Türkçe, Arapça ve Farsça olarak 5 bendlik mütekerrir müseddes yer ve birer beyit yazmıştır. Sabir Parsa'nın musammatlarla ilgili bölümüne, Ağazâde Muhammed Efendi'nin gazeline 7 bendlik 1 tahmis, 5 bendlik 1 mütekerrir müseddes yazmıştır ve Feyzi'nin Farsça olarak yazılan 5 bendlik 1 mütekerrir müseddesi bulunmaktadır. Musammatlardan sonraki bölüm olan gazelerde ise, 177'si Türkçe, 39'u Farsça yazılan 216 adet gazeli yer almaktadır. Daha sonra 7 kıt'a Arapça, 18 matla Farsça, ikisi yine Farsça 59 rubai ile eser sona erer.

4.1.2. Gül ü Nevruz

İran şâirlerinden Molla Celâl'i tarafından aynı adlı mesnevîsinin Türkçe'ye manzum çevirisini yapmıştır fakat bu eserin çevirisini Sabir Parsa tamamlamamıştır. Mesnevî, çift kahramanlı alegorik bir aşk hikâyesidir ve 881 beyittir. Molla Celâl'in aynı vezinde yazılmış olan eserinin anlam yönünden birbirine bağlı iki dizeden oluşan 1124 adet beyiti vardır.²⁹ XVII. yüzyılda Sabir Parsa Anadolu Türkçesi ile Gül ü Nevruz yazan şâirdir.³⁰ Süleyman Çaldak tarafından yeni harflerle yayımlanmıştır.³¹ Gül ü Nevruz'un

²⁶ A.e., s. 130.

²⁷ A.e., s. 129.

²⁸ Yoldaş, a.g.e., s. 132.

²⁹ A.e., s. 133.

³⁰ Taşkın, G. (2014). Kalkandelenli Mu'idi'nin Gül ü Nevruz'u, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 12, 177-190.

³¹ Erişen Yazıcı, a.g.e., s. 49.

İstanbul Ün. Ktp. No. T. 1685 ve Reşit Efendi (Millet Ktp.) No. 765/2 bilinen iki nüshasının olduğu bilinmektedir.³² Gül ü Nevruz Mesnevîsi Türk edebiyatına kazandırılmış çok kıymetli bir eserdir.

4.1.3. İsağoci Şerhi

Sabir Parsa'nın bu eseri Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde medreselerde verilen eğitimlerde, mantık üzerine yazılan kitapların yorumlayıcısı, açıklayıcısı olarak kullanılmaktaydı. Çeşitli kaynaklara göre bu eser, "Tasavvurat Şerhi" olarak da bilinmektedir. Sabir Parsa İsağoci Şerhi adlı eserini, Veziriazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa'ya Safayi Tezkiresi'ne göre, Melek Ahmet Paşa'ya ise Sicill-i Osmani ve Osmanlı Müellifleri'ne göre ise sunmuştur.³³ Şerh-i Tasavvurat, İsağoci'nin Tasavvurat isimli mantık kitabının şerhidir.³⁴ Bu eser Sabir Parsa'nın ilim alanındaki büyüklüğünü ve gücünü göstermektedir.

Sabir Parsa'nın eski ve yeni kaynaklarda bahsedilmeyen "Subhatü's-Sıbyan" isimli bir eseri daha mevcuttur. Mesnevî nazım şekliyle yazılmış 89 beyitlik manzum bir ilmiyal olan bu eserin tespit edilebilen tek nüshası Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk. 2055/14 numarada 143b-148b varaklar arasında kayıtlıdır.³⁵ Bu eseriyle Sabir Parsa'nın ilmi yönden büyüklüğü ve derin bir bilgiye sahip olduğu görülmüştür.

4.2. Mûsikîye Katkıları

Sabir Parsa, depremle ilgili üç lisan ile kaleme aldığı dört tarih manzumesini, yaşamış olduğu acı tecrübesiyle Divan'ında XVII. yüzyılda mevlevî şâiri olarak anlatmıştır. Bu doğal afetin sonuçları tarihe arşiv belgesi olarak kalmıştır. Şâir, genellikle edebi alanda çalışmalarda bulunmuş, klâsik şiirimizin basit üslûbunu kullanarak manzumelerinde gerçekçi tasvirlerle yer vermiştir. Belli bir dönem bazı şehirlerde medreselerde müderrislik ile kadılık görevinde bulunarak amcasının da vermiş olduğu tecrübeyi eğitim alanında kullanmıştır.

Esrar Dede'nin "müretteb divân-ı belâgât ünvanları olup eş'arı beyne'l-kül müselleme ü meşhur bir şâiri-pür-zür ve Fenn-i hoş-nüvîsîde vü semt-i mûsikîde mâlik-i hatt-ı mevfur olup mürşid-i mürebbileri intikâl-i 'alem-i şuhûd buyurdukda câ-nişîn-i mâkam-ı 'âlîleri olmuşdu" sözlerini söylemiştir. Bu sözleriyle Esrar Dede Sabir Parsa'nın şairliğiyle beraber aynı zamanda mûsikişînas olduğunu vurgulamıştır. Sabir Parsa hakkında Esad Efendi ise, IV. Sultan Mehmed döneminde (1648-1687) meşhur olmuş bir bestekâr olduğunu, O'nun, ilmiye sınıfına ait mevâliden olduğunu söylemiştir. Sabir Parsa'nın güzel sesli olduğu, Sabâ makamında ve Devr-i Revân usûlünde bestesiyle beraber on kadar bestesinin olduğu, ancak günümüze kadar ulaşan herhangi bir bestesinin olmadığı görülmüştür.³⁶

5. AHMED CELALEDDİN DEDE

Ahmed Celaleddin Dede, Gelibolu ve Kahire Mevlevîhane'lerinde şeyh olarak görev yapan Hüseyin Azmi Dede'nin oğludur. Gelibolu Mevlevîhanesi'nde eğitimini almış, birçok dil bilen, tasavvuf ve mûsikî konusunda geniş bir bilgiye sahip, döneminin aydın ve önemli bir kültür sanat adamıdır. Yaşadığı dönemde kıdem, ilim ve irfan itibarıyla en büyük mevlevîsi olarak değerlendirilerek XIX. ve XX. yüzyıl mevlevîliğinin kültürü ve tarihi için çok önemli bir kaynağı olmuştur. Ahmed Celaleddin Dede, 1853 yılında Gelibolu'da dünyaya gelmiştir. Babası Hüseyin Azmi Dede'nin Mısır Mevlevîhanesi Şeyhliği'ne atamasının çıkması ile Ahmed Celaleddin Dede de babasıyla birlikte 17 yaşındayken Mısır'a gitmiştir.³⁷ Ahmed Celaleddin Dede, bir yandan Mısır'ın başşehri Kahire'de eskiden Camî-ül-Ezher denilen cami ve medreseye devam ederken bir yandan da o dönemin en iyi hocalarından özel dersler almıştır. Mûsikî derslerini İsmail Dede Efendi'nin öğrencisi olan babası Hüseyin Azmi Dede'den almıştır. Alafranga nota ile Hamparsum notasını öğrenmiştir.³⁸ Ahmed Celaleddin Dede, Farsça dersini Manastırlı Naili'den, Arapça derslerini Abdülgaflar, Şeyh Muhammed, Ebu Râşid gibi Mısırlı âlimlerden, Mustafa Nakşi Dede'nin öğrencisi olan Mehmed Subhi Efendi'den ney dersi olarak meşk etmiştir.³⁹ Hayatı hakkında değerli bilgiler içeren bir diğer önemli kaynak da tespit edilebilen tek nüshası Milli Kütüphane'de "şiir

³² Yoldaş, a.g.e., s. 133.

³³ Yoldaş, a.g.e., s. 134.

³⁴ Erişen Yazıcı, a.g.e., s. 49.

³⁵ A.e., s. 49.

³⁶ Erdemir, a.g.e., s. 391,392.

³⁷ Gülgün Yazıcı, Galata Mevlevîhanesi Son Şeyhi Ahmed Celaleddin Dede'nin Mevlevîlik Tarihine Işık Tutan Şiirleri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyât Fakültesi, *İstem*, 14, 2009, s. 479-494.

³⁸ A.e., s.480.

³⁹ Gülgün Yazıcı, Gelibolu-Kahire-İstanbul Üçgeninde Bir Mevlevî Şeyhi ve Oğulları, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2, 2009, s. 207-222.

defteri” adıyla kayıtlı olan divançesidir.⁴⁰ Çilesini Kahire Mevlevîhanesi’nde tamamlayarak neyzen başı ve kudûmzen başı olarak görevini yürütmüştür. Ahmed Celeleddin Dede, Hüseyin Azmi Dede’nin yaşlanmasıyla disiplinli olarak görev ve sorumluluğunun bilinci içerisinde dergâhın bütün işlerini üstlenerek, babasının vefatından sonra, kardeşi Ahmed Bahaeddin’in yerine tayin olmuş, İstanbul’a dönmüştür.

Ahmed Celeleddin Dede, Mısır’da yalnız yaşayarak münzevi bir hayat sürdürmekte iken, 1908 yılında vekâleten, 1909 yılında ise asli görevi olmak üzere Üsküdar’daki Mevlevîhane’nin şeyhliğine ve mesnevîhanlığına tayin olmuştur. Bu görevini yürütürken ilave bir görev olarak Galata Mevlevîhanesi’nin şeyhliğine ve mesnevîhanlığına da bir yıl sonra getirilmiştir. Ta ki bu görevini 30 Kasım 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar devam ettirmiştir. 21 Haziran 1934 soyadı kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla birlikte Ahmed Celeleddin Dede, Baykara soyadını almıştır, 1946 yılına kadar yaşamış, 93 yaşında vefat etmiş ve “Karacaahmet Mezarlığı’na defn edilmiştir”.⁴¹ Döneminin en büyük mevlevî şeyhi olarak kabul edilen Ahmed Celeleddin Dede’nin kabrinin Miskinler Tekkesi’nin yakınında bulunduğu bazı kaynaklar tarafından belirtilmektedir.

Ahmed Celeleddin Dede’nin kendine ait herhangi bir bestesi ve bununla ilgili bir çalışmasının olmadığı görülmektedir. Fakat birçok eseri tekrar tekrar meşk ederek bu eserlerin unutulup gitmesini önlemiştir. Ayrıca büyük bir hizmet olarak, notaya alınmamış eserlerin özellikle aslını değiştirmeden tahrif ederek sonraki nesillere aktarması çok önemli çalışmalarındandır. Ahmed Celeleddin Dede, şâir olarak, Arapça, Farsça, Türkçeden oluşan şiirler yazmıştır ve bu yazdığı şiirlerini derleyip topladığı bir divân’ı vardır.⁴² Uzun bir müddet mesnevîhan olarak mesnevî okutmuştur. Almış olduğu eğitimlerle geniş bir mûsikî bilgisine de sahip olan ve tasavvuf bilgisinin çok derin olmasından dolayı Ahmed Celeleddin Dede na’thanlık da yapmıştır. Çeşitli araştırmalar yaparak çok eski ve çok kıymetli bir notaları elde edip koleksiyonuna katkı sağlamıştır. Bazı kaynaklarda, Hamparsum ve Batı notalarının üzerine çok çalışarak belli bir tecrübeye ulaştığı söylenmiştir. Genç yaştan itibaren sanatsal anlamda sürekli şiir ve edebiyatla ilgilenmiş, fakat bir divançe doldurabilecek sayıdaki şiirlerini ise bir araya getirmemiştir.⁴³ Ahmed Celeleddin Dede’nin şiirlerinden ve yaptığı etkinliklerden Gelibolu Mevlevîhanesi’nin kültür ve sanat alanında çok hareketliliğin olduğu ve sanatsal çalışmalara önem verilen bir dönem olduğu görülmüştür.

5.1. Eserleri ve Özellikleri

Ahmed Celeleddin Dede, babası Hüseyin Azmi Dede’nin vefatına istinaden “tercüme-i halindeki manzumesinde”, Gelibolu’ya veda etmesini anlatmıştır. Mevlevîhanelere büyük hizmetleri geçen Hüseyin Azmi Dede, birinde 24 yıl, diğerinde 41 yıl olmak üzere 65 yıl şeyhlik makâmında kalmıştır. Bu sürede Ahmed Celeleddin Dede de, şiirine konu olan çile matbahının asitâneye dönüştüğünü ve tüm dergâhlara büyük olduklarını, zaviye iken, Hüseyin Azmi Dede’nin şeyhliği zamanında dile getirmiştir.

Hüseyin Azmi Dede’nin zamanında mevlevîhanelerin faaliyetlerinin artmasının sebebi olarak, Ahmed Celeleddin Dede’nin bu sözleriyle belkide gündeme geldiği söz konusu şeklinde ifade ile yorumlanabilir. Sonuç olarak gerçekte Ahmed Celeleddin Dede’nin arşiv belgelerinden ve yazmış olduğu şiirlerinden anlaşıldığına göre Gelibolu Mevlevîhanesi Azmi Dede’nin şeyh olduğu yıllarda kültürel anlamda sanat tarihi, döneminin en hareketli yıllarını yaşamıştır. Sultan II. Mahmud ile İsmail Dede Efendi, Sultan Abdülmecid ve vezirler bu dönemde iki defa Gelibolu’ya giderek mevlevî âyini icra etmişler, tekkede misafir olarak kalmışlar ve Hüseyin Azmi Dede’yi öven birçok iltifatlarda bulunmuşlardır.

Gelibolu Mevlevîhane’si, ziyaretlerde iltifatlar ve övgüler sonucunda, birincisi 1840, ikincisi ise bu tarihten on yıl sonra iki defa Sultan Abdülmecid tarafından bazı bölümleri genişletilmek sureti ile yemekhane, mescit, mektep, han, Kütüphane ve Semâhane-türbe gibi bazı yerleri de tamir ettirilmiştir. Bu tamir çalışmalarında mevlevîhanenin batı taç kapısı ile doğudaki taç kapısının ön cephesine kitabeleri konmuştur, Hüseyin Azmi Dede bu kitabelere manzumeler yazmıştır.

1844 tarihinde Hüseyin Azmi Dede’nin şeyhliği döneminde doğup büyüdüğü yere Edirne’ye doğru yola çıkan Kahire Mevlevîhane’si şeyhi, Mustafa Nakşi Dede, seyahati sırasında Gelibolu’ya da giderek bir müddet Gelibolu Mevlevîhane’sinde kalmıştır. Bu ziyareti sırasında daha önce Mısır’da yapmış olduğu şedaraban mevlevî âyini bestesini, önce Kahire Mevlevîhane’sinde, daha sonra ikinci defa Gelibolu

⁴⁰ A.e., s. 217.

⁴¹ Yazıcı, a.g.e., s. 480.

⁴² Mesut Yazıcı, *Gelibolu’da Mevlâna İzleri*, Konya: Sümam Yayınları 2010.

⁴³ Abdullah Uçman, Ahmed Celeleddin Dede, *İsam*, 02, s. 53.

Mevlevîhanesi dergâhında dervişlere icrasını yaptırarak meşk ettirmiştir. Bu şedaraban mevlevî âyini Hüseyin Azmi Dede ile Ahmed Celeleddin Dede'nin vasıtasıyla Gelibolu, Kahire ve İstanbul'da dağıtımı yaptırılıp, mûsikî merkezlerinde icrasının yapılarak yayılması ve mûsikîye kazandırılması, büyük bir öneme hâzirdir.

Gelibolu Mevlevîhane'sine şeyh olarak tayin olduktan sonra Hüseyin Azmi Dede, Hidiv İsmail Paşa ile sürekli irtibatla kalmış ve onun yönetiminde mevlevîhanede faaliyetlerini devam ettirmiştir.

Kahire, sürekli denetim altında olmasına rağmen yine de, memleketinden çok uzak olduğu için gurbet diyarı idi. Kahire yaşantısı; ülkenden, vatanından, milletinden, dostlarından uzakta, kimsesiz, yalnız başına kalarak yaşanan hayattı. Ahmed Celeleddin Dede, Hüseyin Azmi Dede'nin yaşantısını mısralarında anlatmıştır.

Memleketine olan hasreti ve gurbetin zorlu koşulları olmasına rağmen Kahire, Hüseyin Azmi Dede için çok verimli olmuştur denilebilir, sebebi ilimle uğraştığı için âlim olan Hüseyin Azmi Dede farklı konularda 16 adet risalesini de ömrünün son yıllarında Kahire'de, inzivaya çekilerek vefatından birkaç yıl öncesinde yazmıştır.

Bir dönem hayatında değişiklik olması açısından önce Rodos, daha sonra davetleri üzerine kızının yanına Beyrut'a giden Hüseyin Azmi Dede, orada kaldığı dönemde Beyrut'ta hastalığı sebebi ile vefat etmiştir. Ahmed Celeleddin Dede, Hüseyin Azmi Dede'nin ölümünü, yazmış olduğu beyitlerle dile getirmiştir.

Ahmed Celeleddin Dede Kahire'de 24 yılını geçirmiş bir kişi olarak, divançesindeki şiirlerinden gurbet yaşantısı içinde bulunduğu Kahire'deki hayatından hiç memnun olmadığını anlaşılmaktadır. 1289 yılında Kahire'ye gittikten sonra gazelinde, düşmanlar tarafından ayıplanması, cahiller tarafından kınanması sıkıntıyla karşılaştığını ifade etmiştir. Kahire'de memleketine olan özleminde dert ve kederin esiri olduğunu belirtirken, Mısır'ı da yurt edinmesine rağmen Bağdat'ın da nazarında aynı olduğu şiirlerinde belirtmiştir. Bununla ilgili diğer bir şiirinde gurbete çok fazla alışması sonucunda vatanına ne olduğunu, ne durumda olduğunu unuttuğunu ifade etmiştir. Rasih'in meşhur üstüne redifli gazelinin tahmis eden Ahmed Celeleddin Dede, memleketinden ayrılarak gurbette türlü türlü sıkıntılar yaşamıştır.⁴⁴ Gurbette çektiği sıkıntılarının dolaylı dert sahibi olduğunu bu tahminin 4. bendinde anlatmıştır.

Ahmed Celeleddin Dede, Kahire'den İstanbul'a döndükten sonra gurbetteki yaşantısından bahsederek bir manzume yazmıştır. Kahire'de çektiği dertleri, sıkıntıları, özlem dolu günlere babasının hatırı için sabretmiş ve babasına verdiği sözde durarak onun rızasını kazanmıştır. Bundan dolayı sıkıntılarının artık kalmadığını, İstanbul'da pek çok safalar bulunduğunu anlatır.⁴⁵ Ahmed Celeleddin Dede, Üsküdar'daki konağında yalnız başına bir yaşam sürdürmekte iken o zamandaki halini, tavrını da gazelinde kaleme almıştır.

5.2. Mûsikîye Katkıları

Ahmed Celeleddin Dede, şâirliği ve mûsikîşinaslığı olan bir şeyhtir. Bestelediği herhangi bir eseri bulunmamaktadır. Fakat pek çok eserin icrasında bulunup, meşk ederek bu eserlerin bir yandan unutulup yok olmasını önlemiş, bir yandan da hem İstanbul'da hem de Kahire'de çok sayıda mûsikîşinas yetiştirerek Türk Mûsikîsi'ne önemli katkılarda bulunarak sanata önem verdiği görülmektedir. Özellikle kendi icrasıyla meşk ederek Çargâh ve Şedarabân Âyinlerinin unutulmaya yüz tutmasında önem alarak büyük bir hizmeti yerine getirmiştir. Ahmed Celeleddin Dede, mevlevîlik kültürünü, mûsikîşinaslığı, şâirliği, âlimliği ve yaptığı çalışmalar ile bu kültürün son varlıklarından biri olmasının yanında bu çalışmaların günümüz çağına ulaşmasını sağlayan, önemli şahsiyetlerden biridir. Mevlevîlik kültürüne ve tarihine dair pek çok bilgimiz, XIX. yüzyılda onun şiirleri, icra ettiği eserleri, mektupları ve şifâhen günümüze kadar aktardığı hatıralarına dayanır. Ahmed Celeleddin Dede'nin özellikle şiirlerini topladığı Divançesi, hem kendi yaşantısı, yakın çevresi, döneminin mevlevî şeyhleri, şâirleri ve mûsikîşinaslarıyla ilgili bilgiler vermesi neticesinde, XX. yüzyılda mevlevî şeyhinin, sosyal, siyasal ve kültürel vakalara bakış açısını yansıtmaya, önemli ve örnek alınacak kaynak olarak belirtmek gerekmektedir.

Ahmed Celeleddin Dede, mevlevîhanede mesnevîhan olarak da uzun süre mesnevî okutmuş, tasavvuf kültürü olarak da derin bir bilgiye sahip olmasının yanı sıra geniş bir mûsikî nazariyatına ve icracılıkla bilgisine de sahip olmasının yanında na'thanlık da yapmıştır. Hamparsum notalarını ve batı notalarını da

⁴⁴ Gülgün Yazıcı, Gelibolu-Kahire-İstanbul Üçgeninde Bir Mevlevî Şeyhi ve Oğulları, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2, 2009, s. 207-222.

⁴⁵ A.e., s. 218.

çok iyi derecede bildiği ve kıymetli bir nota arşivine sahip olduğu da kaynaklarda belirtilmektedir. Şiir ve edebiyatta genç yaştan itibaren da meşgul olmuş, fakat bir divançe doldurabilecek sayıdaki şiirlerini bir araya getirmemiştir. Ahmed Celeleddin Dede, hem şiir ve mûsikî ile bizzat meşgul olarak bu alanlara büyük bir hizmette bulunmuş, hem de kültür tarihimizi yönlendirerek aydınlatacak önemli bilgilerin günümüze kadar gelmesine kaynak vazifesi olmuştur.

6. SONUÇ

Sonuç olarak mevlevîler, Allah'a olan aşkı, kâmil insan olabilmeyi, merhametli olabilmeyi, hoşgörüyü, sevgiyi köklü bir mevlevî geleneğinin mevlevîhanelerde, ağır şartlarda, ağır koşullarda ve zorlu mücadelelerden geçerek dervişlik mertebesine ulaşmışlardır. Daima Mevlâna'dan aldıkları bilgiyi, beceriyi, kültürü, yaşadıkları topraklarda O'nun ışığını kendilerine yön bilip hoşgörüyü sevgiye dayalı bir âşk ile yaymaya çalışmışlardır. Edebi alanda şiirlerle, mûsikî alanında çeşitli eserlerle, hat sanatı ve resim sanatlarıyla yapmış oldukları eserlerle ve yetiştirdikleri öğrencilerle de Türkler'in sanatına ve kültürel varlıklarına çok önemli çalışmalar yaparak, büyük hizmetleriyle Türk Tarihine katkı sağlamışlardır. Bundan dolayı yaşam şartlarının elverdiği şekilde buldukları bölgelerde ve buldukları dönemlerde mevlevîlik kültürünün, aslında Türk kültürüne mirası şeklinde alt yapı hazırlayarak temsilcileri haline gelmişlerdir.

Sabir Parsa ve Ahmed Celeleddin Dede gibi şâir ve mûsikîşinaslar yaşadıkları dönemlerde kendi hayatları hakkında bilgiler vererek, mevlevîlik tarihine ışık tutan şiirler yazmışlardır. Bunun yanı sıra, toplumsal değişmelere de kayıtsız kalmamış; meşrutiyet, adalet, özgürlük, cahil şeyhler, tekkelerin kapanması, doğa olayları gibi konularda da şiirler yazarak, mevlevî şeyhlerinin, XX. yüzyıla, sosyal, siyasi ve kültürel alanlarda bakış açısının değişmesini sağlamışlardır.

Genel olarak Sabir Parsa'nın şeyhliğinde klâsik öncesi dönemden kalan ve beste-î kâdim üç mevlevî âyîn-î şerîfi, Hüseyinî, Dügâh ve Pençgâh makâmılarıyla bestelenen eski eserler icra edilmiştir. Fakat XVII. yüzyılda klâsik dönemde bestecilik konusunda yeni yeni gelişmeler oluşmaya başlamıştır. Klâsik dönemin Türk Mûsikîsi açısından en önemli mûsikîşinası, hanendesi ve şâiri sayılan Bûhurizâde Mustafa İtrî Efendi'nin özellikle Segâh makâmındaki mevlevî âyini, mevlevî na'tı, Nühüft makâmındaki tevşih bestecilik yönünü ortaya çıkarmıştır. Yine bu dönemde Kantemiroğlu önemli isimlerden birisidir. Nota sistemi üzerine çalışmalar yaparak kendisini geliştirmiş, peşrev ve saz semaîlerinin resmi nitelikli eserler olmasına sebep olmuştur. Makâm ve usûl bilgisiyle mûsikîşinaslara tecrübelerini aktarmıştır.

Tasavvuf Mûsikîsi olarak XVII. yüzyılda Nâhifî tarafından Mevlâna'nın Mesnevîsi'nin çevirisinin yapılmaya başlanması, fikirlerinin ve sözlerinin halk arasında yayılması bu dönemde etkisinin hissedilmesine sebep olmuştur. Dinî Mûsikîde Mevlevî, Bektaşî, Kalenderî gibi tarikatların dervişleri, mûsikîşinasları mevlevî âyini icra ederken özellikle Kudûm, Ney, Dâire, Bendir başta olmak üzere Zil, Nevbe, Derviş Borusu, Kurnata çalgıları kullanmışlardır. Klâsik Türk Mûsikîsi'nde de, Türk Din Mûsikîsinde kullanılan kudûm, ney, dâire, bendir gibi çalgılar kullanılmıştır.

Bugünkü toplumun sanatsal ve kültürel anlamda zenginliğe sahip olması, örf, âdet, gelenek ve göreneklerini devam ettirmesi; mevlevîhanelerde yetişen Sabir Parsa, Ahmed Celeleddin Dede gibi mûsikîşinasların mûsikîye ve edebiyata önem vermelerinden kaynaklanmaktadır. Yaşadıkları dönemde kendi duygularını, hislerini, şiirleriyle, manzumeleriyle, beyitleriyle, divânlarıyla ifade etmişlerdir. Yazmış oldukları şiirlerle Türkler'in, öz kültürlerinin ve kültür yapılarının ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Mevlevîhanelerde dinî mûsikînin de her formunda mevlevîlik başta olmak üzere besteler yapılmış usûllerine göre meşk edilmiştir. Yapılan besteler tarihi miras olarak kalmıştır. Sanat alanında benzeri bulunmayan her türlü çalışmaların, eserlerin korunması için çaba sarfedilmiş, kültür mirasına katkıda bulunmak için bu yapıtların yayılmasına olanak sağlanmıştır. Ahmed Celeleddin Dede unutulmaya yüz tutmuş mevlevî âyinlerinin tespitinde bulunarak meşklerde icrasının yapılmasını sağlamıştır. İcrası yapılan bu âyinleri ve diğer müzikal eserleri inceleyip değerlendirdikten sonra Türk Mûsikîsinin repertuarında yerini almasını sağlamıştır. Ahmed Celeleddin Dede'nin divânı, sosyallik bakımından hem son dönemdeki mevlevîliği hem de yakın dönemdeki mevlevîlik tarihini tanımak ve bilmek açısından son derece önemli bir kaynaktır. Edebi alanda da şiirleri ile önemli kaynak olan şâir ve mûsikîşinas Sabir Parsa ve Ahmed Celeleddin Dede'nin şiirlerinin, manzumelerinin, beyitlerinin incelenip, bestelenmesi Türk Mûsikîsi'ne katkı sağlaması açısından önemli olacaktır. Tarihi önemi olan bu eserlerin Türk toplumuna miras kalmasının bilincine bu eserlerin korunmasına ve yıpratılmamasına özen göstermek gerekir.

KAYNAKÇA

- Ak, A.Ş. (2017). *Türk Din Müsikîsi Cami ve Tekke Musikisi*, Ankara: Akçağ Yayınlar 5.
- Akdemir, L. (2012). *Mevvelilikteki Çile Olgusunun Fizyolojik Ve Psikolojik Boyutları*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s. 5-6.
- Aksu, C. (2012). *Katre-i Aşk*, İstanbul: Mola Kitapevi, s. 10-85.
- Değirmençay, V. (2014). Sultan Veled'in Anadolu Selçuklu Devlet Adamları ve Diğer İleri Gelenleri Methi, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 52, s. 16-20.
- Demirarslan, D. (2014). Mekân Tasarım Özellikleri Açısından Gelibolu Mevlevihânesi, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, s. 43-67.
- Emecen, F. (1993). *Gelibolu Mevlevihanesi*, TDV İslam Ansiklopedisi, (c. 14, s. 16).
- Eraydın, S. (1993). *Çile*, TDV İslam Ansiklopedisi, (c. 08, s. 316).
- Erdemir, A. (1999). Anadolu Sahası Müsikîşinas Dîvan Şâirleri, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı (TÜSAV) Yayınları:1,1. bs., s. 391, 392.
- Gölpınarlı, A. (1983). Mevlâna'dan Sonra Mevvelilik, İstanbul, İnkılap Kitâbevi.
- Güray, C. (2010). Semâ'dan Semah'a Bir Sonsuz Devir, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 56, s. 133.
- Kara, M. (2006). Doğumunun 800. Yılında Mevlâna ve Mevvelilik, *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), s. 1-22.
- Kılınçarslan, H. (2006). *Dede Efendi'nin Hüzzam Mevlevî Âyininin Makâm, Usûl Ve Ezgisel Yönden İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Koca, F. (2016). Amasya Müsikî Cemiyeti Ve Büyükağa Medresesi'nin Amasya Dinî Müsikîsine Katkısı, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(6), s. 127-128.
- Kocaman, K. (2016). Tasavvufta İnsanın Eğitim Sürecinde Aşılması Gereken Engel: Dünya, *İslâm Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)*, 1(4), s. 561-588.
- Özçelik, M. (2012). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Mevlâna, Mevveliler ve Mevlevihaneler*, Konya, Rûmi Yayınları 4.
- Şimşekler, N. (2012). *Mevlâna'dan Mevlâ'ya Ulaşanlar (Yurtdışındaki Yabancı Mevveliler)*, Konya, 5.
- Taşkın, G. (2014). Kalkandelenli Mu'îdî'nin Gül ü Nevrûz'u, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 12, 177-190.
- Uçman, A. Ahmed Celaleddin Dede, *İsam*, 02, s. 53.
- Yazıcı, G. E. (2009). *Gelibolu Mevlevihanesi ve Gelibolu'da Mevvelilik*, Çanakkale: Çanakkale Kitaplığı Akademi Yayın 4, s. 39-49.
- Yazıcı, G. (2009). Gelibolu-Kahire-İstanbul Üçgeninde Bir Mevlevî Şeyhi ve Oğulları, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2, s. 207-222.
- Yazıcı, G. (2009). Galata Mevlevihanesi Son Şeyhi Ahmed Celaleddin Dede'nin Mevvelilik Tarihine Işık Tutan Şiirleri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyât Fakültesi, *İstem*, 14, s. 479-494.
- Yazıcı, M. (2010). *Gelibolu'da Mevlâna İzleri*, Konya: Sümam Yayınları.
- Yılmaz, H.K. (1995). Âyin ve Semâ, *Altınoluk Dergisi*, 109, s. 32.
- Yoldaş, K. (2003). *XVII. Yüzyıl Mevlevî Şâirlerinden Sabir Parsa*, İstanbul: İlmi Araştırmalar, s. 125-134.
- Yüksel, T. (2001). *Âyin-i Şeriflerde Son Yürük Semailerin Ezgisel ve Biçimsel Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.